

Я. М. Столярчук,
канд. екон. наук, доцент,
докторант кафедри міжнародної економіки,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СИСТЕМНА ІНДИКАЦІЯ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН У ГЛОБАЛЬНИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

У статті узагальнено й проаналізовано сучасні методичні підходи до оцінки рівня фінансової глобалізації, які застосовуються міжнародними організаціями, експертними агенціями та провідними зарубіжними науковцями. На цій основі здійснено систематизацію індикаторів, що визначають ступінь інтеграції країн у глобальний фінансовий простір. Доведено, що існуючі на сьогодні методики її оцінки характеризуються відсутністю системності, що вимагає розробки комплексної індикації фінансової інтеграції країн світу на основі її системного оцінювання з використанням як статистичних показників, так і результатів рейтингування авторитетних міжнародних організацій, а також виокремленням різних рівнів фінансової системи.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фінансовий глобалізм, індекс глобалізації, прямі іноземні інвестиції, портфельні інвестиції, транснаціональні корпорації, міжнародні фінансові трансакції, транскордонне володіння фінансовими активами, зовнішні активи, зовнішні пасиви.

Вступ. Суперечливість економічної глобалізації, експоненціальні тренди розвитку світових фінансових процесів, а також їх неоднозначний вплив на динаміку національного економічного розвитку вимагають наукового осмислення характеру, закономірностей та визначальних детермінант процесу включення країн у глобальний фінансовий простір, а також кількісної та якісної оцінки його рівня. І це не випадково, адже у сучасному глобальному середовищі від ступеня та ефективності інтеграції держав у світову фінансову систему значною мірою залежить успішне вирішення ними стратегічних завдань національного економічного розвитку, пов'язаних з диверсифікацією джерел інвестування їх економік, реформуванням соціально-економічної системи, покриттям бюджетних дефіцитів, виконанням боргових зобов'язань за внутрішніми та зовнішніми запозиченнями та ін.

Серед наукового доробку зарубіжних учених, у працях яких досліджуються внутрішні рушійні сили, механізми та форми прояву фінансового глобалізму, розкриваються тенденції міжнародного руху інвестиційних і кредитних ресурсів та вплив фінансової глобалізації на динаміку національного економічного роз-

витку, з'ясовуються теоретичні і практичні аспекти міжнародних фінансових криз та досліджуються процеси інституціоналізації світового фінансового ринку, слід виокремити роботи П.-Р. Агенора [13], Ж.Грубера та С.Каміна [19], Х.Едисона, Р.Левіна, Л.Річчі та Т.Слока [17], Б.-Ч.Ко, Р.Штуля та Е.Варнока [21], Ф.Лейна та Г.-М.Мілесі-Ферретті [24, 25, 26], М.Обстфельда та А.Тейлора [29], В.Парслея та Л.Шлага [31], Е.Прасада, К.Рогоффа, С.Вея, М.Коса та М.Терронеса [22, 23, 32, 33], М.Шуларіка та Т.Стегера [34], Р.Флада та А.Роуза [18] та ін. Вагомий внесок у розробку проблематики фінансового глобалізму зробили і вітчизняні вчені: О.Білорус [1], Б.Губський [2], В.Козюк [4], Д.Лук'яненко та О.Мозговий [5, 6], З.Луцишин [7], А.Поручник [9], О.Плотніков [8], О.Рогач, А.Філіпенко та Т.Шемет [10, 12], В.Рокоча [3] та ін.

Разом з тим, для розуміння сучасних тенденцій розвитку глобального фінансового ринку, рушійних сил його географічного та структурно-функціонального розподілу, а також співвідношення регіональних сегментів у його структурі та прогнозування майбутніх параметрів глобальної фінансової рівноваги необхідною є розробка системної індикації рівня інтеграції країн у світовий фінансовий простір. Це і стало метою статті. Її інформаційну базу становлять праці зарубіжних та вітчизняних вчених з проблем фінансової глобалізації, а також аналітичні та статистичні матеріали, почерпнуті з офіційних публікацій міжнародних організацій.

Результати. Для оцінки рівня фінансової взаємозалежності країн світового господарства у міжнародній практиці на сьогодні використовується ціла низка індикаторів її кількісної та якісної оцінки. Що стосується кількісних методів, то до них належать ті, що базуються на використанні широкого арсеналу статистичних та математичних інструментів розрахунку кількісних показників для визначення обсягів, структури та динаміки міжнародних фінансових операцій країни, які дозволяють простежувати кількісні складники фінансової глобалізації, визначати її рівень та структуру. Ці методи застосовуються здебільшого для вартісної оцінки та динаміки потоків фінансових ресурсів, обсягів міжнародних операцій банківських установ, цін на фінансові активи та факторів, які на них впливають, та ін. Їх використовують у своїх дослідженнях, насамперед, експерти міжнародних організацій, статистичних агенцій та консалтингових фірм, котрі оцінюють диспозицію країн на фінансовій карті світу та обґрунтовують конкретні економічні та інституційні заходи щодо підвищення рівня їх участі у глобальних фінансових процесах. Кількісну оцінку

рівня інтеграції країн у світовий фінансовий простір доповнює якісна оцінка, яка дозволяє визначити вплив на макроекономічну динаміку тих факторів фінансової глобалізації, котрі не піддаються кількісній формалізації.

Дослідження теорії та практики міжнародних економічних відносин дозволяє виокремити кілька підходів до трактування сутності фінансової глобалізації та систематизації індикаторів, які визначають рівень інтеграції країн у світовий фінансовий простір. Так, однією з найпопулярніших на сьогодні методик оцінки ступеня фінансової взаємозалежності національних економік є методика Міжнародного валютного фонду. Кваліфікуючи фінансову глобалізацію як взаємозв'язок між державами, що виникає на основі транскордонного володіння фінансовими активами, експерти цієї міжнародної організації визначають рівень фінансової інтеграції країн на основі розрахунку відношення їх валових іноземних фінансових активів і зобов'язань до сукупного ВВП.

Як видно, цей методологічний підхід базується на взаємозв'язку фінансової інтеграції країн з відкритістю їх національних економік для потоків капіталу — чим вища відкритість, тим вищий ступінь міжнародної фінансової інтеграції, і навпаки. Відтак — рівень міжнародної фінансової інтеграції тієї чи іншої країни оцінюється на підставі фактичних даних щодо включення національних економік до міжнародних фінансових операцій. У цьому зв'язку слід відмітити, що подібний підхід до визначення рівня міжнародної фінансової інтеграції країн і застосовувані для цього індикатори є дуже зручними, оскільки дозволяють оцінити реальний вплив міжнародної фінансової інтеграції країни на її макроекономічну динаміку. Невипадково, що експерти МВФ наголошують на тому, що показники масштабів зовнішніх активів і пасивів країн є найбільш адекватними індикаторами оцінки рівня їх міжнародної фінансової інтеграції на відміну від інституційних показників, котрі базуються на оцінці ступеня та ефективності державного регулювання та контролю за рухом капіталу [36, с. 145—173; 32, с. 12].

Якщо аналізувати динаміку показників зовнішніх активів і пасивів країн упродовж останніх десятиліть, то слід відмітити, що для усіх країн-членів МВФ вони майже потроїлися. Разом з тим, аналіз експертами МВФ даних за 74 державами світу протягом 1975—2004 рр. підтверджує різношвидкісний режим їх інтеграції у світовий фінансовий простір. Найвищу динаміку включення до процесів фінансової глобалізації продемонстрували країни ОЕСР, у країнах з середнім та низьким рівнем доходу було зафік-

совано двократний приріст показників зовнішніх активів і пасивів, у державах Південно-Східної Азії — шестикратний, а у центральній-східноєвропейських країнах — трикратний. Натомість країни з низьким рівнем доходу характеризувалися найнижчою динамікою приросту показників зовнішніх активів і зобов'язань.

Як свідчать дані, наведені у табл. 1, для країн з високим рівнем доходу притаманними є як крупномасштабний обмін фінансовими ресурсами, так і інтенсивна та диверсифікована міждержавна торгівля фінансовими активами. Так, упродовж 1980—2004 рр. їх частка у світових показниках валового нагромадження зовнішніх активів і зобов'язань зросла з 85,6 до 91,5%, а у валовому надходженні капіталу — з 81,9 до 91,5 %. Натомість частка країн з новостворюваними фінансовими ринками у відповідних показниках фінансової глобалізації знизилася з 2,3 до 0,6 % та з 1,5 до 0,4 %, а країн, що розвиваються — з 12,1 до 8,2 % та з 16,6 до 8,1 %. Це свідчить не лише про суттєве зміцнення позицій провідних країн на фінансовій карті світу, але і про зростання їх впливу на параметри глобальної фінансової рівноваги, розширення можливостей самостійно визначати параметри глобальних фінансових агрегатів та забезпечувати собі отримання надприбутків, ігноруючи інтереси менш фінансово-інтегрованих держав.

За таких умов останні можуть лише пристосовуватися до коливань світової фінансової кон'юнктури, обумовлених діями світових фінансових центрів, унаслідок чого існує цілком реальна загроза деформації відтворювального процесу в рамках їх національних економік, обмеження можливостей підтримувати рівноважний стан економіки засобами грошово-кредитної та валютно-курсової політики, а також втрати ними економічного та політичного суверенітету з причин боргової та інших видів фінансової залежності, фінансового підпорядкування розвинутих країнам світу та «меркантилізації» гуманітарних цінностей.

Ще однією популярною методикою оцінки рівня інтеграції країн у світовий фінансовий простір є методика дослідницької агенції «AT Kearney», яка спільно з експертами журналу «Foreign Policy» щорічно розраховує індекс глобалізації для 62 країн світу, на які припадає 96 % глобального ВВП та 84 % світового населення. Згідно цієї методики серед загальної кількості факторів, які характеризують ступінь включення національних економік у глобальні економічні процеси (показники економічної інтеграції, показники персональних контактів, показники технологізації та показники участі країн у міжнародних політичних процесах) викремлюються ті, що мають пряме відношення до кількісних та

якісних параметрів інтеграції держав у світовий фінансовий простір. Так, у групі показників економічної інтеграції країн до таких індикаторів належать вартісний обсяг та динаміка прямих іноземних та портфельних інвестицій, обсяги міжнародних платежів за міграційними переказами та персональними трансфертами та ін.; в групі показників участі країн у світових політичних процесах виокремлюються участь держав у міжнародних організаціях глобального менеджменту, чисельність посольств та зарубіжних представництв, обсяги та динаміка міждержавних розрахунків та ін.

За даними 2007 р. у світовому рейтингу глобалізованості національних економік до першої десятки увійшли Сінгапур, Гонконг, Нідерланди, Швейцарія, Ірландія, Данія, США, Канада, Йорданія та Естонія. Серед країн центрально-східноєвропейського регіону найбільш глобалізованими є Чехія та Словенія, котрі посідають відповідно 19-ту та 20-ту позиції у світовому рейтингу країн за показником індексу глобалізації (табл. 2). Що стосується України, то у цьому рейтингу вона посідає лише 42-у позицію, що є найнижчим рівнем порівняно з іншими країнами Центральної та Східної Європи. Це пояснюється, насамперед, істотним сповільненням реформування провідних, за критеріями міжнародної конкурентоспроможності, галузей національної економіки, низьким рівнем впровадження у суспільне виробництво науко- та капіталоемних технологій, високим рівнем тінізації економіки, а також нестабільністю політичної ситуації в країні, непередбачуваністю її зовнішньоекономічного курсу та високим рівнем корупції.

Серед інших факторів, які визначають низькі позиції нашої країни у світовому рейтингу глобалізованості національних економік, слід відмітити і негативний міжнародний інвестиційний імідж України, відсутність крупномасштабних «успішних» інвестиційних проектів, невідповідність суб'єктів національної економіки до формування інвестиційних пропозицій та ін. Підтвердженням цього є, зокрема, той факт, що протягом останніх років Україна залучила прямих іноземних інвестицій у декілька разів менше порівняно з країнами Центральної та Східної Європи, а її частка у світових потоках ПІІ залишається украй низькою: 0,8 % у 2005 р., 0,5 % у 2006 р. та близько 0,4 % у 2007 р. У той самий час постсоціалістичні держави Центрально-Східної Європи та СНД залучили у 2006 р. — 77,6 млрд дол. прямих іноземних інвестицій, що складає близько 8 % загальносвітового рівня ПІІ, причому 60 % цієї суми поглинули Чехія, Угорщина, Польща, Румунія та Російська Федерація.

Таблиця 1

**СТУПІНЬ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН У СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР
ПРОТЯГОМ 1980-2004 рр. [23, с. 54—55]¹**

Група країн	1980—1984		1985—1989		1990—1994		1995—1999		2000—2004	
	вартість зовнішніх активів і зобов'язань	вартість капіталу	вартість зовнішніх активів і зобов'язань	вартість капіталу	вартість зовнішніх активів і зобов'язань	вартість капіталу	вартість зовнішніх активів і зобов'язань	вартість капіталу	вартість зовнішніх активів і зобов'язань	вартість капіталу
Всі країни, млрд дол. США / % до загального підсумку	7124 / 100	397 / 100	14957 / 100	803 / 100	26411 / 100	1209 / 100	46638 / 100	2453 / 100	76133 / 100	3564 / 100
Розвинуті країни, млрд дол. США / % до загального підсумку	6100 / 85,6	325 / 81,9	13492 / 90,2	739 / 92,0	23969 / 90,8	1008 / 83,4	42052 / 90,2	2112 / 86,1	69432 / 91,2	3260 / 91,5
Країни з новоствореними фінансовими ринками, млрд дол. США / % до загального підсумку	859 / 12,1	66 / 16,6	1259 / 8,4	60 / 7,5	2167 / 8,2	194 / 16,0	4236 / 9,1	328 / 13,4	6221 / 8,2	288 / 8,1
Країни, що розвиваються, млрд дол. США / % до загального підсумку	165 / 2,3	6 / 1,5	207 / 1,4	4 / 0,5	276 / 1,0	7 / 0,6	351 / 0,8	13 / 0,5	480 / 0,6	16 / 0,4

¹ Розраховано автором за вказаним джерелом.

Таблиця 2

**РЕЙТИНГ КРАЇН ЗА ПОКАЗНИКОМ ІНДЕКСУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК [35]**

Країна	Індекс глобалізації		Показники економічної інтеграції		Показники персональних контактів		Показники технологізації		Показники участі країн у міжнародних політичних процесах	
	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006
Сінгапур	1	1	2	1	3	3	15	12	40	29
Гонконг	2	...	1	...	1	...	17	...	71	...
Нідерланди	3	7	4	21	16	11	6	6	8	5
Швейцарія	4	2	11	9	2	1	7	7	28	23
Ірландія	5	4	6	4	4	2	13	14	5	7
Данія	6	5	5	8	13	8	5	5	7	6
США	7	3	71	58	40	40	1	1	51	41
Канада	8	6	34	23	11	7	2	2	13	10
Йорданія	9	...	10	...	5	...	50	...	1	...
Естонія	10	...	3	...	10	...	21	...	25	...
Швеція	11	10	15	19	19	12	8	9	10	9
Велика Британія	12	12	18	25	21	14	9	8	6	4

Закінчення табл. 2

Країна	Індекс глобалізації		Показники економічної інтеграції		Показники персональних контактів		Показники технологізації		Показники участі країн у міжнародних політичних процесах	
	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006
Австралія	13	8	26	18	39	36	3	3	41	27
Австрія	14	9	20	15	8	4	14	13	4	2
Бельгія	15	...	7	...	7	...	22	...	16	...
Чехія	19	16	12	5	6	6	29	22	32	35
Словенія	20	17	23	13	17	13	23	20	12	15
Угорщина	24	20	14	7	26	17	28	27	14	20
Болгарія	27	...	13	...	31	...	40	...	33	...
Словаччина	32	26	16	6	54	45	32	26	24	19
Румунія	36	30	29	11	37	30	42	36	35	28
Польща	41	33	44	30	41	32	36	31	30	25
Україна	42	39	17	17	49	38	53	46	55	46
Російська Федерація	62	47	49	33	60	52	46	42	52	36

Ще одна авторитетна міжнародна організація — ОЕСР — у 2005 р. розробила Інструкцію щодо оцінки рівня економічної глобалізації. Серед чотирьох груп показників, за допомогою яких експерти цієї організації визначають позиції країн на різних сегментах глобального ринку, можна виокремити індикатори інтеграції країн у світовий фінансовий простір. До них належать щонайменше дві групи показників:

— по-перше, індикатори щодо потоків прямого іноземного інвестування: рівень «інвестиційної глобалізованості» країни (частка фінансових потоків ПІІ у ВВП, частка доходів від ПІІ у ВВП, інвестиційна позиція країни у ВВП), доходи інвестора та приймаючої країни в економічному секторі (частка прямих інвестицій країни-партнера в загальному обсязі залучених ПІІ та позиція ПІІ як відсоток від загального фонду, частка прямих інвестицій в економічному секторі країни як відсоток загального обсягу ПІІ, позиція ПІІ в економічному секторі як відсоток сукупного обсягу нагромаджених ПІІ);

— по-друге, індикатори, які характеризують масштаби міжнародного підприємництва у регіональному та галузевому розрізі (частка зарубіжних філій ТНК у створенні доданої вартості, у загальному випуску продукції та у формуванні валового фіксованого капіталу у приймаючій країні, частка співробітників зарубіжних філій у структурі зайнятих та в сукупному фонді оплати праці, частка зарубіжних філій вітчизняних ТНК у створенні доданої вартості, у загальному випуску продукції та у формуванні валового фіксованого капіталу в іноземних країнах, частка співробітників зарубіжних філій вітчизняних ТНК у структурі зайнятих та у сукупному фонді оплати праці в зарубіжних країнах).

Крім того, у групі показників, які характеризують рівень інтернаціоналізації досліджень і розробок, є індикатори, котрі мають пряме відношення до оцінки рівня інтеграції країн у світовий фінансовий простір. До них належать, наприклад, частка промислових НДДКР, котрі фінансуються іноземними інвесторами, частка витрат на дослідження і розробки та чисельність дослідників у зарубіжних філіях, додана вартість, обсяг випуску продукції і чисельність зайнятих у зарубіжних філіях у контексті діяльності, пов'язаної з дослідженнями та розробками материнських компаній та ін. [28, с. 22—23].

Перелічені індикатори дозволяють розкрити найсуттєвіші фінансові аспекти та оцінити фінансовий вимір глобалізаційного процесу. Поглиблений аналіз рівня інтеграції країн у світовий фінансовий простір здійснюється експертами ОЕСР за допомо-

гою додаткових та експериментальних індикаторів, які застосовуються щодо фінансової сфери економічної глобалізації. Так, додаткові індикатори спрямовані на отримання ширшої інформації щодо участі країн у світових фінансових процесах, яка теоретично є бажаною, але практично її важко отримати (наприклад показники закордонної діяльності транснаціональних корпорацій). До експериментальних індикаторів фінансової глобалізації належать ті показники, що відображають важливі сторони фінансової інтеграції країн світового господарства, але не мають належного теоретичного і практичного обґрунтування, наприклад нові явища у фінансовій діяльності суб'єктів господарювання.

Особливими рисами характеризується підхід до оцінки рівня інтеграції країн у світовий фінансовий простір міжнародної організації ЮНКТАД. Її експерти на основі кількісних та якісних показників щодо результатів участі країн у міжнародних торговельних відносинах та їх досягнень в області розвитку щорічно розраховують індекс торгівлі і розвитку на основі агрегування й аналізу 11 компонентів фінансової глобалізації та 34 показників. Серед цих компонентів та показників можна виокремити ті індикатори, котрі стосуються оцінки рівня фінансової інтеграції країн. Так, поряд з традиційними показниками фінансової інтеграції країн (вартісні обсяги та динаміка залучення прямого та портфельного іноземного інвестування, обсяги міжнародних фінансових операцій банківських установ, обсяги зовнішньої заборгованості, участь країн у міжнародних фінансових організаціях та ін.) у 2007 р. до розрахунку індексу були додані три нових фінансових компоненти його структурного та інституційного виміру (обсяги внутрішніх фінансових ресурсів, обсяги міжнародних фінансових ресурсів та макроекономічна стабільність), а також були запроваджені нові показники фінансової інтеграції країн, до яких належать валовий обсяг внутрішнього нагромадження капіталу, обслуговування зовнішньої заборгованості, рівень короткострокової заборгованості, якість системи державного регулювання міжнародних фінансових операцій, контроль над корупцією та інфляцією, а також стан платіжного балансу за поточними операціями.

Згідно цієї методики у 2007 р. до першої п'ятірки країн-лідерів за індексом глобалізації увійшли США, Німеччина, Данія, Велика Британія та Сінгапур, котрі демонструють найкращу комбінацію економічних, соціальних, фінансових та інституційних факторів для їх ефективної участі у міжнародній торгівлі та отримання від неї найбільших вигод щодо забезпечення високих

стандартів життєвого рівня населення, розв'язання проблем соціально-економічного розвитку та трансформації національної господарської системи та ін.

Ще один підхід до оцінки рівня інтеграції країн у світовий фінансовий простір характерний для Інституту менеджменту та розвитку (IMD) (м. Лозанна). Регулярно розраховуючи рейтинги міжнародної конкурентоспроможності країн, що здійснюють найбільший вклад у світову економіку (22 країн — членів ОЕСР та 9 країн, що розвиваються), за 320 показниками, експерти цієї дослідницької інституції виокремлюють ряд індикаторів, які стосуються рівня фінансової інтеграції держав. Так, серед 83 показників оцінки якості економічного середовища в країні, можна виокремити систему показників щодо масштабів та рівня іноземного інвестування національної економіки; серед 77 показників оцінки ефективності діяльності уряду та державного управління до показників фінансової інтеграції можна віднести стан державних фінансів, ефективність корпоративного фінансового законодавства, дієвість фіскальної політики, інституціональна зрілість фінансових відносин та ін.; а серед 94 показників оцінки інфраструктури до показників фінансової інтеграції належать розвиненість фінансової інфраструктури та її відповідність потребам бізнесу і міжнародним стандартам.

У своїй праці «Вимірювання глобалізації» зарубіжні вчені Т. Андерсен та Т. Харбертсон розробили методику розрахунку загального індексу глобалізації на основі дев'яти індикаторів, серед яких щонайменше чотири відносяться до показників інтеграції країн у світовий фінансовий простір: свобода використання альтернативних валют, свобода обміну на фінансових ринках та ринках капіталу, частка сукупних обсягів руху приватного капіталу у ВВП країни, частка валових обсягів залучених прямих іноземних інвестицій у ВВП [14, с. 8].

На основі цих показників вчені здійснили ранжування країн за показником фінансової відкритості за період 1979—2000 рр., згідно якого у 2000 р. до першої десятки найглобалізованіших держав світу увійшли Бельгія, Ірландія, Нідерланди, Австрія, Норвегія, Швейцарія, Ісландія, Португалія, Данія та Швеція.

У своїй праці «Як фінансова глобалізація впливає на розподіл ризиків?» експерти Міжнародного валютного фонду М. Кос, Е. Прасад та М. Терронес оцінюють ступінь фінансової інтеграції країн на основі індикаторів відкритості рахунку капіталу, ефективності діючих механізмів регулювання та контролю за рухом

капіталу, обсягів сукупних запасів іноземних активів та пасивів країни та ін.

Висновки. Таким чином, дослідження теорії та практики міжнародних економічних відносин дозволяє виокремити кілька підходів до трактування сутності фінансової глобалізації та систематизації індикаторів, які оцінюють рівень інтеграції країн у світовий фінансовий простір. Узагальнення цих підходів дає підстави стверджувати, що існуючі на сьогодні показники рівня фінансової інтеграції країн характеризуються відсутністю комплексності та системності, адже оцінювання здійснюється здебільшого на основі окремих показників, які характеризують різні аспекти долучення держав до процесів фінансової глобалізації, і стосується, головним чином, вартісних обсягів зовнішніх активів і пасивів країни, обсягів і динаміки прямого та портфельного іноземного інвестування, масштабів зарубіжного інвестування, обсягів і динаміки здійснюваних вітчизняними банками міжнародних операцій та ін.

Проте для побудови системної індикації інтеграції країн у світовий фінансовий простір необхідно застосовувати системне оцінювання з використанням як статистичних показників, так і результатів рейтингування авторитетних міжнародних організацій. Крім того, незважаючи чи це окремі показники, чи комплексні методики, системна індикація повинна включати наступні рівні фінансової системи:

— мікрорівень, на якому повинен визначатися ступінь долучення фізичних та юридичних осіб країни до проведення міжнародних фінансових трансакцій на основі таких показників як обсяги закордонних депозитів фізичних осіб, обсяги депозитів і кредитів фізичних осіб в іноземних банках, валові обсяги руху фінансового капіталу відносно до ВВП країни, обсяги закордонних депозитів у небанківських інститутах країни, обсяг депозитів та кредитів юридичних осіб в іноземній валюті у вітчизняних банківських установах та ін.;

— макрорівень, на якому повинен визначатися рівень включення державних фінансів у світовий фінансовий простір на основі показників, які характеризують масштаби та динаміку потоків прямого та портфельного іноземного інвестування, потоків зарубіжного інвестування, потоків інших фінансових активів, свободу використання альтернативних валют, свободу обміну на фінансових ринках, приплив прямих іноземних інвестицій відносно до ВВП країни, валовий зовнішній борг, чисельність банків з

іноземним капіталом, обсяги експорту-імпорту фінансових послуг країни та ін.;

— міжнародний рівень, на якому повинен визначитися ступінь фінансової глобалізації на основі таких показників, як обсяги та динаміка міжнародної централізації капіталу порівняно з загальними обсягами централізації капіталу, частка реалізованих у країні міжнародних інвестиційних проектів у загальному обсязі подібних проектів, частка міжнародних фінансових операцій кредитно-банківських установ у їх загальному обсязі, вартісні обсяги та динаміка розвитку міжнародних фондових ринків, масштаби і динаміка розвитку валютного сегменту глобального валютного ринку тощо.

Лише такий підхід дозволяє повною мірою оцінити рівень фінансової інтеграції країн, дати комплексне уявлення про рушійні сили та закономірності розвитку фінансової глобалізації, а також про позиції країн у світовій фінансовій системі та параметри глобальної фінансової рівноваги.

Література

1. Білорус О. Г., Лук'яненко Д. Г. та ін. Глобалізація та безпека розвитку: Монографія. — К.: КНЕУ, 2001.
2. Губський Б. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. — К.: Наукова думка, 1998.
3. Економічний глобалізм: розвиток та зростання. Монографія / За заг. ред. В. Рокочої. — К.: Таксон, 2005. — 320 с.
4. Козюк В. Макроекономічні наслідки експоненціальних трендів глобальних фінансових дисбалансів // Економіка України, 2007. — № 6. — С. 25—35.
5. Лук'яненко Д. Суперечності та асиметрії глобалізації у євроінтеграційному контексті // Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: Монографія; За заг. редакцією Д. Г. Лук'яненка, В. І. Чужикова. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 31—47.
6. Лук'яненко Д., Мозговий О. Фінансово-інвестиційна асиметрія глобального економічного розвитку // Ринок цінних паперів України. — 2006. — № 11—12. — С. 3—8.
7. Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. — К.: Друк, 2002.
8. Плотников А. В. Цивилизационные аспекты финансовой глобализации / Цивилизационная структура современного мира: Монография. В 3-х томах. Том 1. — К.: Наукова думка, 2006. — С. 594—606.
9. Поручник А. М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі. — К.: КНЕУ, 2008. — 358 с.

10. *Розгач О. І., Філіпенко А. С., Шемет Т. С.* Міжнародні фінанси. — К.: Либідь, 2003.
11. *Стукало Н.* Оцінювання стану розвитку фінансової глобалізації: особливості для країни // Міжнародна економічна політика, 2006. — № 1. — С. 81—100.
12. *Філіпенко А. С.* Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність. — К.: Знання, 2007. — 670 с.
13. *Agenor P.-R.* Benefits and Costs of International Financial Integration: Theory and Facts // *World Economy*, 2003. — Vol. 26. — № 8. — P. 1089—1118.
14. *Andersen T., Herbertsson T.* Measuring Globalization // Institute for the Study of Labour Discussion Paper №817, July 2003. — 19 p.
15. *Bhandari A., Heshmati A.* Measurement of Globalization and Its Variations Among Countries, Regions and Over Time. — Institute for the Study of Labour. — IZA Discussion Paper № 1578, April 2005. — 47 p.
16. *Chen Z., Knez P.* Measurement of Market Integration and Arbitrage // *Review of Financial Studies*, 1995. — Vol. 8. — P. 287-325.
17. *Edison H.J., Levine R., Ricci L., Slok, T.* International Financial Integration and Economic Growth // *Journal of International Money and Finance*, 2002. — Vol. 21, №6. — P. 749—776.
18. *Flood R., Rose A.* Estimating the Expected Marginal Rate of Substitution: Exploiting Idiosyncratic Risk // *Journal of Monetary Economics*, 2005. — Vol. 52. — P. 951—969.
19. *Gruber J., Kamin S.* Explaining the Global Pattern of Current Account Imbalances, June 2006. — 36 p.
20. *Hali J. E., Levine R., Ricci L., Slok T.* International Financial Integration And Economic Growth , May 29, 2002. — 37 p.
21. *Kho B.-C., Stulz R., Warnok F.* Financial Globalization, Governance and the Evolution of the Home Bias, June 2008. — 48 p.
22. *Kose M. A., Prasad E. S., Terrones M. E.* How Dose Financial Globalization Affect Risk Sharing? Patterns and Channels. — Institute for the Study of Labour. — IZA Discussion Paper № 2903, July 2007. — 43 p.
23. *Kose M., Prasad E., Rogoff K., S.-J. Wei.* Financial Globalization: A Reappraisal // *IMF Working Paper 06/189*, August 2006. — 92 p.
24. *Lane Ph., Milesi-Ferretti G.-M.* International Financial Integration // *IMF Staff Papers*, 2003. - №50. — P. 82-113.
25. *Lane Ph., Milesi-Ferretti J.-M.* The Drivers of Financial Globalization. International Monetary Fund and CEPR. — January 2008. — 12 p.
26. *Lane Ph., Milesi-Ferretti G.-M.* The External Wealth of Nations Mark II: Revised and Extended Estimates of Foreign Assets and Liabilities, 1970—2004 // *IMF Working Papers 06/69*, 2006. — 48 p.
27. *Measuring Financial Integration in the European Area / Occasional Paper Series, № 14, April 2004 / European Central Bank.* — 95 p.
28. *Measuring Globalization. OECD Handbook on Economic Globalization Indicators.* — OECD Publications, 2005. — 234 p.

29. *Obstfeld, M., Taylor A.* Global Capital Markets: Integration, Crisis, Growth / Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

30. *Obstfeld M., Taylor A.* Globalization and Capital Markets // NBER Working Paper, 2002. — №8846. — 67 p.

31. *Parsley D. C., Schlag C.* Measuring Financial Integration via idiosyncratic Risk: What Effects Are Really Picking Up? March 2006. — 7 p.

32. *Prasad, E., Rogoff K.* Effects of Financial Globalization on Developing Countries / International Monetary Fund — Washington D.C., 2003.

33. *Prasad E., Rogoff K., Wei S.-J., Kose M.A.* Effects of Financial Globalization on Developing Countries: Some Empirical Evidence. — IMF, 2003. — 86 p.

34. *Schularick M., Steger T. M.* International Financial Integration and Economic Growth — New Evidence from the First Era of Financial Globalization. — 20 p.

35. The Global Top 20 // www.ForeignPolicy.org

36. The Information Technology Revolution. World Economic Outlook. Chapter IV — International Financial Integration and Developing Countries. — Washington: IMF, 2001. — P. 145—173.

37. *Vo X.V.* A New Set of Measures on International Financial Integration // Australian Finance Research Group Working Paper Series, Volume 2005. — №1. — School of Economics and Finance, University of Western Sydney, 2005. — 37 p.

38. *Walter A.* Understanding Financial Globalization, 2002.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2008.

УДК: 339.923

В. В. Трофимова, канд. екон. наук,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ

У статті розглянуто сучасні підходи до трактування сутності економічної категорії «національна економічна модель» та запропоновано її системне визначення. Розкрито сутність функцій національної економічної моделі, визначено передумови та фактори трансформації сучасних національних економічних моделей. Визначені новітні глобалізаційні чинники модернізації методології дослідження національних економічних моделей.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: модель, національна економічна модель, економічна система, економічний розвиток, економічне зростання, економічна політика, національна економіка, глобалізація.